

Louk van Voorden over Trifolium als uniek experiment

‘Ontzuiling in de tijd van verzuiling’

Jos De Ley

Louk van Voorden werd in 1932 geboren in Hilversum. Ze studeerde diergeneeskunde in Utrecht. Vervolgens was ze enige tijd werkzaam als patholoog bij de Gezondheidsdienst voor Pluimvee in Soesterberg. Later zocht Louk werk in het bibliotheek- of archiefwezen. Die gelegenheid deed zich voor toen ik in 1978 een jaarcontract kreeg om een collectie knipsels en boeken over het Gooi samen te stellen. Het jaar daarop begon Van Voorden aan de parttime opleiding tot bibliothecaris (POBOB) aan de Frederik Muller Akademie in Amsterdam.

In 1983 ben ik als bibliothecaresse begonnen in het filiaal Lopes Diaslaan. Eind jaren tachtig, toen het hoofd documentatie van de vestiging aan de 's-Gravelandseweg een hogere functie kreeg, nam ik haar taak over. Tot mijn pensioen in 1997 heb ik bij de OLB gewerkt.

Aanleiding tot het schrijven van de eindexamenscriptie *Trifolium, het gezamenlijk filiaal van drie Hilversumse openbare bibliotheken* was voor Van Voorden de verhuizing van het filiaal ‘Trifolium’ van de Rigelstraat naar de Jan van der Heydenstraat in 1982.

Door haar belangstelling voor de bibliotheekgeschiedenis en het documentatiewerk was Louk bekend geraakt met het experimentele samengaan van de drie Hilversumse openbare bibliotheken, met verschillende achtergrond, in één filiaal.

Aan het experiment werd landelijk aandacht besteed in publicaties over het bibliotheekwezen. Samengaan van twee openbare bibliotheken van verschillende signatuur (confessioneel/niet-confessioneel) bestond al wel op verschillende plaatsen, maar van drie - zoals bij Trifolium sinds 1955 het geval was - had men nog niet eerder gehoord. Het experiment werd destijds gezien als iets bijzonders: samenwerking met ontzuiling in de tijd van verzuiling. En ik had bijna het complete archief uit die periode onder handbereik, tot en met de gemeentestukken en bestuursverslagen aan toe.

Wat de invloed was van Trifolium, is voor zover bekend nooit onderzocht, maar vast staat wel dat het samengaan uiteindelijk heeft geleid tot de fusie van de drie Hilversumse Openbare Bibliotheken in 1972.

Louk van Voorden. (foto Jos De Ley).

Leeszaal van de Openbare Christelijke Bibliotheek en Leeszaal in het Boazhuis aan de Havenstraat, 1913. (foto Oud Hilversum en Omstreken).

Trifolium, een bijzonder filiaal in de wijk Over het Spoor

Een klavertje in de bibliotheekwei

Louk van Voorden

(ingekorte versie)*

Op 17 september 1982 werd aan de Jan van der Heydenstraat een nieuw filiaal van de Hilversumse openbare bibliotheken geopend. De naam Jan van der Heyden wekt associaties met brandspuiten, vandaar dat de opening met een antieke brandspuit geschiedde. Dankzij het warme en zonnige weer viel de openingsceremonie niet in het water. De voorganger van dit nieuwe filiaal, het kleine houten gebouwtje in de naburige Rigelstraat, stond er op dat moment ontmanteld en verlaten bij. Toch was dit gebouwtje en de daaraan verbonden gedachte ooit een begrip in de Nederlandse bibliotheekwereld.

Na de Tweede Wereldoorlog ontstond de behoefte aan een nieuwe bibliotheekvoorziening in de wijk Over het Spoor. Het bleek voor geen van de Hilversumse openbare bibliotheken mogelijk te zijn een eigen bibliotheekfiliaal te stichten in dit gebied. Een uitzondering hierop vormde een kleine uitleenpost van de Openbare Christelijke Bibliotheek en Leeszaal (OChrBL), in 1947 gesticht in het gebouw Salem aan de Kleine Drift. Voor de oorlog was in dit gebouw een volksbibliotheek van Patrimonium gevestigd, waarvoor de OChrBL boeken in bruikleen afstond.

Men werd het in 1950 met elkaar eens om gezamenlijk één filiaal te exploiteren. Door moeilijkheden op huisvestingsgebied duurde het echter tot 1955 voordat het gebouwtje geopend werd. Het filiaal kreeg de naam Trifolium, bedacht door de toenmalige directrice van de OChrBL, mej. N. Rebel. Trifolium is de botanische naam

Voormalig Boazhuis aan de Havenstraat. (foto Jos De Ley)

voor klaver, een plant met een driedelig blad, symbool voor de drie deelnemende openbare bibliotheken. Het bijzondere van Trifolium was, dat de samenwerking hier begon aan de basis, namelijk op plaatselijk openbaar bibliotheekniveau, zonder dwang of suggestie van de overkoepelende bibliotheekorganisaties. Ook hierdoor heeft Trifolium een steentje bijgedragen aan de ontzuiling. In de tijden dat men in Hilversum nog niet dacht aan samenwerking waren er natuurlijk wel contacten tussen de drie openbare bibliotheken. Deze werkten in een middelgrote plaats als Hilversum niet in een vacuüm.

Drie openbare bibliotheken

De Hilversumse afdeling van de Bond van Nederlandsche Onderwijzers nam het initiatief tot oprichting van de **Openbare Leeszaal en Bibliotheek** (OLB). Op 10 december 1910 werd in het gebouw aan de Herenstraat, hoek Veerstraat de elfde Nederlandse openbare bibliotheek geopend. Bij de opening telde de collectie 9782 boeken, waarin opgenomen de *boekenverzamelingen* van het filiaal van de Algemene Nederlandse Diamantbewerkerbond,

Volksgebouw “Ons Huis”, en het departement van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen. Behalve boeken vielen er een collectie van 4500 reproducties van kunstwerken (collectie Hingst) en twintig albums met reproducties van penningen en munten (collectie Ter Gouw) te bewonderen. In 1918 werd in de nieuwbouwwijk het Bloemenkwartier het filiaal Neuweg geopend. Dit was het derde OLB-filiaal in Nederland en het tweede gesubsidieerde (na Rotterdam en Amersfoort). Toen de balken van het gebouw aan de Herenstraat dreigden te bezwijken onder de toegenomen collectie vond men na jarenlang zoeken een onderkomen in een midden negentiende-eeuwse villa aan de ‘s-Gravelandseweg.

Op 3 januari 1913 begon de eerste christelijke openbare bibliotheek in Nederland met haar werk in twee vertrekken in een woning aan de Havenstraat. De **Openbare Christelijke Bibliotheek en Leeszaal** begon bescheiden met een collectie van 650 boeken. Na drie maanden was dit aantal gegroeid tot 900. De collectie werd aangevuld met veel schenkingen onder meer van Abraham Kuyper, die ook de auteursrechten van zijn artikelen over open-

bare bibliotheken in het dagblad *De Standaard* aan de OChrBL schonk. Hoewel men in 1916 subsidie van gemeente en rijk kreeg, zou het tot 1919 duren voordat betaalde bibliotheektechnische krachten konden worden aangetrokken. De Hilversumse christelijke openbare bibliotheek bleef jarenlang de enige in Nederland. Pas in 1920 volgde Vlaardingen. In 1924 verhuisde de OChrBL honderd meter verder naar het Boazhuis, een voormalige gereformeerde kerk aan de Havenstraat.

Op 25 november 1918 opende de Vereniging **Rooms-Katholieke Openbare Leeszaal en Bibliotheek** (RKOLB) als derde in het dorp een bibliotheek annex leeszaal. Die was gevestigd in het Sint Vitushuis aan de Groest 104. Dit voormalige fabrikeurshuis bood onderdak aan verschillende rooms-katholieke verenigingen, maar vanaf het midden van de jaren dertig werden de lokalen bijna geheel door de bibliotheek in beslag genomen. In november 1932 opende de RKOLB het eerste kleine openbare bibliotheekfiliaal in de wijk Over het Spoor, in huize Nazareth, een verenigingsgebouw aan het Dr. Cuypersplein.

In de eerste oorlogsjaren werd het filiaal wegens teruglopende belangstelling opgeheven.

Afgezien van de uitleenpost van de OChrBL aan de Kleine Drift zou de wijk Over het Spoor tot 1955 verder verstoken blijven van een openbare bibliotheekvoorziening.

Ondanks de verschillende religieuze en ideële uitgangspunten bestond er bijna geen vijandigheid of concurrentie tussen de drie Hilversumse bibliotheken. Over het bestaan van drie bibliotheken naast elkaar werden in de gemeenteraad wel eens cynische opmerkingen gemaakt, zoals bij de behandeling van de gemeentelijke subsidies, maar in de praktijk werkte men rustig zij aan zij voort voor de eigen achterban.

Poging tot gedwongen fusie (WOII)

Uit brieven, ontvangen door de besturen van de OLB en de OChrBL blijkt dat het Departement van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur en de Duitse bezetter streefden naar liquidatie van de confessionele openbare bibliotheken. Tenzij de confessionele bibliotheken zouden

Voormalige fabrikeurshuis aan de Groest 104-106, waar de Rooms-Katholieke Openbare Leeszaal en Bibliotheek in 1918 begon. (foto website Gemeente Hilversum).

Pand Herenstraat/hoek Veerstraat, waar de Openbare Leeszaal en Bibliotheek in 1910 startte. (foto Jos de Ley).

Interieur van de Herenstraat 39, de elfde openbare bibliotheek in het land. (foto Gooi en Vecht Historisch).

worden voortgezet als neutrale leeszaal zou er over 1942 geen subsidie meer worden verstrekt. Onder andere door de vordering door de Duitsers van het gebouw van de OLB aan de 's-Gravelandseweg werd de beslissing over de subsidiekwestie uitgesteld. De OLB verhuisde (tijdelijk) naar een kleiner pand aan de Stationsstraat, hoek Langgewenst.

Burgemeester jhr. mr. E.J.B.M. von Bönninghausen drong aan op een fusie. De OLB had hiertegen geen principiële of ideële bezwaren, wel praktische: er zou geen geschikt gebouw zijn. De confessionele bibliotheken waren tegen het voorstel op principiële gronden. Bij een eventueel samengaan zouden de doelstellingen van de confessionele bibliotheken niet meer haalbaar zijn.

Zij kregen dan ook geen gemeentesubsidie wegens hun negatieve houding bij de fusieplannen én omdat ze geen nationaal-socialistische lectuur voor het publiek beschikbaar wilden stellen. De subsidies van het Rijk en de provincie werden wel uitgekeerd. In 1944 kreeg de RKOLB toch gemeentelijke subsidie, waarbij de bibliotheek nogmaals vergeefs werd verzocht nationaal-socialistische lectuur ter beschikking te stellen.

In de oorlogsjaren hadden de Hilversumse bibliotheken al hun energie nodig om te overleven. Pas na 1945 zouden nieuwe ideeën leiden tot de schuchtere groei van een nieuw bibliotheekplantje in het toen nog als tuinstad vermaarde Hilversum.

De leeszaal aan de Nieuweg.

Het klaverzaad ontkiemt

De wijk Over het Spoor, gebouwd op voormalige eng-
gronden en heidevelden, breidde zich na de Eerste We-
reldoorlog sterk uit. Er vestigden zich enkele belangrijke
industrieën. De architectuur van de tuinstadachtige

arbeiderswijken was landelijk vermaard.

Openbare voorzieningen en ook de bibliotheken waren
in het centrum gelegen. De spoorbaan vormde ondanks
twee spoorwegovergangen, een tunnel en een viaduct een
materiële en een geestelijke barrière, vooral voor bejaard-
den en kinderen. Bij de Hilversumse bibliotheken
groeide het besef dat er Over het Spoor behoefte was aan
een behoorlijke bibliotheekvoorziening.

*Het opdelen van de Nederlandse cultuur in porties naar levens-
beschouwing is beschamend, zei prof. dr. Garmt Stuiveling op
24 juni 1948 in de Hilversumse gemeenteraad bij de be-
handeling van de subsidies voor de leeszaalen. De drie lees-
zaalen zouden gemeenschappelijk een filiaal over het Spoor kunnen
stichten. Dit cultuurbelang zou Stuiveling zeer ter harte
gaan.*

De gemeente toonde zich bereidwillig, maar vond dat het
initiatief van de bibliotheekbesturen moest uitgaan. Die
stelden zich in het begin wat voorzichtig op tegenover de
vorming van zo'n gemeenschappelijk filiaal. Toch kwam het begin 1950 tot een ver-
gadering van de drie bibliotheekbesturen
over een eventueel gezamenlijk te stichten
filiaal. De eerste mijlpaal op weg naar Tri-
folium.

Als resultaat werd een filiaalcommissie op-
gericht. Men wilde in dat ene filiaal gaan sa-

Openbaar is publiek toegankelijk

De Openbare leeszaal en Bibliotheek, de Openbare Christelijke Bibliotheek en
Leeszaal en Rooms-katholieke Openbare Leeszaal en Bibliotheek waren alle
drie openbare bibliotheken, omdat ze in principe voor iedereen toegankelijk
waren. Ze hadden dus geen beperkte toegang, zoals bijvoorbeeld weten-
schappelijke en private bibliotheken. Alle openbare bibliotheken waren om
voor subsidie in aanmerking te komen lid van de Centrale Vereniging van
Openbare Bibliotheken.

menwerken op voet van gelijkheid, ongeacht het aantal leden en de financiële status van de verenigingen. De redenen voor de oprichting van een gezamenlijk filiaal waren van financieel-technische aard: drie aparte filialen waren financieel niet haalbaar, één filiaal was dat wel. Naast een gemeenschappelijk boekenbezit zou iedere deelnemer een eigen uitleenbibliotheek krijgen, bestemd voor de eigen leden.

De huisvesting van het toekomstige filiaal was echter jarenlang een knelpunt. Een nieuw kantinegebouw van de NSF (zoals de Philips' Telecommunicatie Industrie toen nog steeds werd genoemd), dat wellicht onderdak zou kunnen bieden, werd nooit gebouwd. Op subsidieterrein waren er ook moeilijkheden. De gemeente begreep in het begin niet goed wat dit experiment inhield. Zij kon hierbij ook niet op soortgelijke gevallen in andere gemeenten terugvallen.

Het huisvestingsprobleem werd in maart 1955 opgelost. De NSF bood een houten kantoorgebouwtje aan, plus een bijdrage in de kosten voor verplaatsing. Waarschijnlijk als pleister op de wonde voor het niet doorgaan van de beloofde ruimte in het nooit gebouwde kantoorgebouw. Het gebouwtje werd geplaatst aan de Rigelstraat op het terrein van de Jan Ligthart-school. Ook voor de benarde financiële positie kwam een oplossing. De gemeente was bereid reeds over 1955 subsidie te geven. Rijkssubsidie werd, ondanks herhaalde verzoeken, pas over 1956 toegekend.

Reeds vóór de opening bezocht een groep buitenlandse bibliothecarissen het gebouw.

Na hard werken kon het filiaal op 30 november 1955 worden geopend. Omdat het gebouw wat klein was, vond de officiële opening plaats in de burgerzaal van het raadhuis. Toespraken werden gehouden door de waarnemend voorzitter van de beheerscommissie, K. Sprey, loco-burgemeester mr. M.G. Vorstman en prof. dr. Stuiveling. Sprey legde in zijn rede de nadruk op het experiment Trifolium: ... want een dergelijk samenwerken van de

Prof.dr. Garmt Stuiveling. Hij was voorvechter van het gemeenschappelijk bibliotheekfiliaal in de wijk Over het Spoor. (foto dbnl)

verschillende richtingen op leeszaalgebied is in ons vaderland een unicum en als zodanig is het een prof.

Bloei van de klaver

Wat trof de bezoeker van Trifolium eind 1955 aan? Een eenvoudig houten, bruin gebeitsd gebouw met de langste gevel (17 meter) aan de Rigelstraat. De uitleenbalie was in drieën verdeeld. Voor iedere bibliotheek één afdeling, keurig aangegeven door naambordjes en bezet door assistenten van de drie verschillende bibliotheken.

Links kon men een krant lezen in een leeszaaltje (dertig vierkante meter), terwijl rechts de jeugd in een eigen bibliotheekje terecht kon (twintig vierkante meter). De rest van het gebouw werd ingenomen door het boekenmagazijn, gevuld met lichte houten magazijnrekken. Iedere bi-

Mejuffrouw N. Rebel, destijds directrice van de OChrLB en bedenkerster van de naam Trifolium.

bibliotheek had een eigen kleur, die gebruikt werd voor het bordje bij de balie, de lidmaatschapskaarten, cataloguskaartjes, boek-etiketten en zelfs voor de briefkaarten met mededelingen aan lezers.

Wit was voor de gezamenlijke collectie, oranje voor de OChrBL, groen voor de OLB en blauw voor de RKOLB. Als lid kon je boeken kiezen uit de collectie van je eigen bibliotheek én uit de gezamenlijke afdeling. Het leeszaaltje was toegankelijk voor personen van achttien jaar en ouder. Voor vijftien- tot achttienjarigen was toestemming van de ouders nodig. De uitleenbibliotheek van de volwassenen was niet vrij toegankelijk.

In 1955 werd begonnen met een collectie van 4510 boeken, waarvan 2120 tot de gemeenschappelijke afdeling behoorden. De Rotary Club Hilversum had zevenhonderd

boeken cadeau gedaan, waaronder een *Encyclopedia Britannica* uit 1929.

Iedere bibliotheek beschikte over een eigen boekencommissie die de supervisie had over de aanschaf van nieuw materiaal voor Trifolium. Gezamenlijk besloten de drie boekencommissies over de samenstelling van de collectie van de 'witte' (gezamenlijke) afdeling en de periodieken in de leeszaal. Ook de dagbladen en tijdschriften, die in het leeszaaltje ter inzage werden gelegd, werden kritisch door de commissie bekeken. Hoe serieus dit werd aangepakt, blijkt uit een voorbeeld uit 1956. Als dagbladen waren aanwezig: *De Gooi- en Eemlander*, het *Algemeen Handelsblad*, *De Tijd en Trouw*. Er ontbrak nog een socialistisch blad, zo vond men. De keuze was *Het Vrije Volk* en *Het Parool*. Besloten werd *Het Parool* te nemen, omdat een 'partijblad' als *Het Vrije Volk* niet wenselijk werd geacht.

In de praktijk bleek de 'apartheid' van de verschillende collecties slechts betrekkelijk te zijn.

Personeel van de afdelingen hielp elkaar om aan de aanvragen van het publiek te voldoen; met als resultaat een soort interbibliotheecair leenwerk onder één dak. In 1962 was de gezamenlijke afdeling boeken groter dan iedere andere afdeling apart.

Het gezamenlijke bezit was toen toegenomen tot veertig procent van de totale collectie.

Het filiaal werd beheerd door een commissie van negen leden. Iedere bibliotheek had van haar bestuur de voorzitter, de secretaris en een derde bestuurslid afgevaardigd. Het dagelijks bestuur van de beheercommissie bestond uit vier leden. Het personeel had onderling de huishoudelijke taken verdeeld. Maandelijks wisselden taken als planten verzorgen en het zetten van koffie en thee. De christelijke afdeling bijvoorbeeld moest zorgen voor het afsluiten van de buitendeur en het hek.

De deelnemende bibliotheken waren overeengekomen samen te werken op voet van gelijkheid, ongeacht hun financiële status of het aantal leden/gebruikers. De binnengekomen gelden werden door de bibliotheken aan de beheerscommissie overgedragen, die het filiaal als één

Trifolium, drie zuilen onder één dak. (foto Collectie Jacques Stevens, 1950)

geheel exploiteerde. Ook boetegelden en dergelijke werden in de gemeenschappelijke kas gestort.

Baldadigheid en ruimtegebrek

Vanaf het begin had men veel last van baldadige jongeren. Hoewel de fietsbanden van het personeel steeds werden lek gestoken, kon een fietsenhok er bij de gemeente niet van af. Ook in het gebouw werd overlast ondervonden van de jeugd, enkelen van hen werd zelfs de toegang tot het jeugdzaaltje ontzegd.

Toen dit zaaltje in de praktijk veel te klein bleek, werd het ondergebracht in de leeszaal voor volwassenen. De jeugdbibliotheek verhuisde naar het kleine leeszaaltje. Het bleef echter behelpen. Vooral op maandagavond was het druk. De bezoekers wilden dan zo snel mogelijk weer thuis zijn om naar het populaire radioprogramma *De familie Doorsnee* te luisteren.

Om het ruimtegebrek enigszins op te heffen,

werd in 1959 besloten tot een kleine verbouwing. Aan de smalle noordzijde kon voor de jeugdafdeling over de hele breedte vierenhalf meter aangebouwd worden. In augustus 1960 werd het nieuwe jeugdzaaltje geopend. De kinderen hadden nu de beschikking over tijdschriften en naslagwerken én een gezellig zitje. Toch werd er weer geklaagd over baldadigheid en over het knippen uit boeken...

De RKOLB is nooit zo gelukkig met Trifolium geweest. Het aantal katholieke leden was nooit erg groot en bo-

Trifolium als excursiedoel

Het experiment Trifolium bleef in de Nederlandse bibliotheekwereld niet onopgemerkt. Behalve uit enkele tijdschriftenartikelen en persoonlijke contacten blijkt dit uit de bustocht van de Centrale Vereniging van Openbare Bibliotheken in september 1959. Trifolium werd opgenomen in een excursie langs nieuwe bibliotheekobjecten in het westen van het land. De belangstelling voor de tocht was zó overweldigend, dat met twee bussen in tegengestelde routes werd gereden.

De voormalige loods van de NSF die dienst deed als onderkomen van Trifolium aan de Rigelstraat 53.

vendien was men van mening dat het gebouw op een verkeerde plek stond. Als Trifolium zou worden opgeheven en vervangen door een boekenbus, zo werd in katholieke kring gedacht, dan zou het gebouwtje als magazijn dienst kunnen doen. Dit plan werd echter in de ijskast gestopt toen de initiatiefnemer het te druk kreeg met de verhuizing van de RKOLB van de Groest naar het nieuwe onderkomen in een voormalig klooster aan de Koninginneweg.

Medio jaren zestig drongen de ideeën over samenwerking tussen 'algemene' en confessionele bibliotheken steeds verder door. De ontzuiling zou spoedig ook plaatsvinden in de bibliotheekwereld.

De klaver wordt geogst

Het jaar 1966 zou een belangrijke mijlpaal worden in het bestaan van Trifolium. De RKOLB kwam met plannen voor fundamentele wijzigingen in de organisatie. Het voorstel was om over te gaan tot een open uitlening en slechts één inlichtingenbureau. Het bestuur van de

OChrBL voelde daar niet veel voor, omdat het een zekere bescherming van het publiek wilde handhaven en omdat de individuele voorlichting van de lezers niet mocht worden verwaarloosd.

Uiteindelijk werd toch besloten dat er één ongedeelde collectie kwam voor zowel de jeugd als de volwassenen. Om tegemoet te komen aan de wensen van de christelijke bibliotheek bleven de drie inlichtingenbureaus gehandhaafd. Hier vond de uitlening plaats en er zou steeds een assistent van iedere bibliotheek aanwezig zijn om desgewenst gerichte informatie te geven.

Voor de teruggebrachte boeken was nog slechts één balie aanwezig.

Door de overgang naar de open uitlening was weer een verbouwing noodzakelijk. Er werden tussenmuren uitgebroken en het leeszaaltje voor de jeugd kwam weer op de oorspronkelijke plaats.

Toen in juni 1967 het vernieuwde filiaal werd heropend, bleek de nieuwe opzet een groot succes, afgezien van de traditionele baldadigheid van de jeugd.

Het klavertje drie ofwel Trifolium, dat mej. Rebel inspireerde bij de naamgeving van het nieuwe filiaal. Ernaast afgebeeld: Trifolium Pratense, met rode bloem.

Andere tijden

Uit de volgende jaren zijn niet veel bijzonderheden over Trifolium te melden, de aanleg van een fietsenstalling in 1969 uitgezonderd. De beheerscommissie van Trifolium was langzamerhand hét orgaan geworden, waarin de Hilversumse bibliotheken over verdergaande samenwerking konden onderhandelen. Uitsluitend de toekomstige volledige samenwerking en de oprichting van gemeenschappelijke filialen hadden toen de aandacht.

De beheerscommissie was in die jaren in de praktijk een besturenoverleg van de bibliotheken geworden. Toen dit overleg leidde tot de oprichting van de Stichting Hilversumse Openbare Bibliotheken op 1 januari 1972, die het werk van de afzonderlijke bibliotheken zou voortzetten, hield de bijzondere status van Trifolium als gemeenschappelijk filiaal op te bestaan.

Hoewel er nog geen officiële samenwerkingsplannen

waren, werd wel gezocht naar de plaats voor een nieuw gemeenschappelijk bibliotheekgebouw, waarvoor een te bouwen cultureel centrum aan de Groest in aanmerking zou kunnen komen. Vooral de RKOLB drong hierop aan. Andere terreinen, zoals een parkeerterrein aan de Langestraat en de hoofdbibliotheek van de OLB aan de 's-Gravelandseweg, kwamen niet in aanmerking omdat het gebouw daar zou verdwijnen bij de aanleg van een nieuwe rondweg. De ironie wil dat zowel het bedoelde cultureel centrum aan de Groest als de rondweg niet is gerealiseerd.

In november 1971 besloten de drie Hilversumse bibliotheekstichtingen, de opvolgsters van de bibliotheekverenigingen uit het begin van de twintigste eeuw, samen te gaan in de Stichting Hilversumse Openbare Bibliotheken, die op 1 januari 1972 met haar werkzaamheden begon. De deelnemers waren de Stichting Openbare Bibliotheek te Hilversum, de Stichting Christelijke Openbare Biblio-

theek, de Stichting R. K. openbare Bibliotheek te Hilversum en de gemeente. Hiermee was officieel een eind gekomen aan het naast elkaar bestaan van drie openbare bibliotheken in Hilversum. Trifolium werd een gewoon filiaal, dat door één organisatie werd beheerd.

Slotbeschouwing

Wie langs het terrein aan de Rigelstraat loopt, waar ooit Trifolium was gevestigd, zal niet vermoeden dat deze plek ooit een begrip in de Nederlandse openbare bibliotheekwereld is geweest. De eigenaam Trifolium werd zelfs tot soortnaam, er was sprake van een of het Trifolium als er weer een gemeenschappelijk filiaal van drie openbare bibliotheken aan de orde was. Omdat de herkomst van het woord bij veel bibliothecarissen onbekend was, wegens gebrek aan botanische kennis, werd zelfs de term *bifolia* gebruikt in geval van samenwerking tussen twee openbare bibliotheken.

Bij dit onderzoek, dat zich beperkte tot de archieven van de drie vroegere Hilversumse openbare bibliotheken, kwam niet duidelijk tot uiting wat de directe en werkelijke invloed van Trifolium is geweest op de Nederlandse bibliotheekwereld. In de periode van beginnende ontzuiling in de jaren zestig, waarbij het bisschoppelijk mandement van 1954 [dat zich keerde tegen scheiding van godsdienst en maatschappelijk leven: katholieken moesten lid worden van katholieke organisaties en in geen geval van socialistische; red.] als één van de laatste tegenwerkende krachten kan worden beschouwd, zal dit voorbeeld van samenwerking op plaatselijk gebied tussen vertegenwoordigers van de drie zuilen zeker de aandacht hebben getrokken. De praktijk in het Hilversumse Trifolium toonde aan dat een nuchtere, pragmatische samenwerking zonder veel ideologische strubbelingen mogelijk was.

Voor bibliotheken in andere gemeenten moet de inrichting van Trifolium, met onder meer een driedelige balie, een praktisch voorbeeld zijn geweest voor de oplossing van het in die tijd belangrijke probleem bij (beginnende) samenwerking tussen verzuilde organisaties: hoe kon de eigen identiteit bij de samenwerking toch bewaard blijven.

**De scriptie Trifolium, het gezamenlijk filiaal van drie Hilversumse openbare bibliotheken werd geschreven door Louk van Voorden voor het eindexamen POBOB-opleiding aan de Frederik Muller Akademie in Amsterdam, mei 1983. Er ligt een exemplaar ter inzage in de Bibliotheek Hilversum aan de 's-Gravelandseweg.*

Locatie Rigelstraat (nr.33) waar Trifolium was gevestigd, op het terrein aan de achterzijde van de (voormalige) Jan Ligthartschool. (foto Jos De Ley)